

**AKCELERACE Z POHLEDU AKCELEROVANÝCH DĚTÍ, JEJICH RODIČŮ A TŘÍDNÍCH UČITELEK  
ACCELERATION FROM THE PERSPECTIVE OF ACCELERATED CHILDREN, THEIR PARENTS, AND  
CLASSROOM TEACHERS***Sandra Ničová**Fakultní základní škola PedF UK a Mateřská škola U Studánky, Umělecká 850/8, 170 00,  
Praha 7, sandra.nicova@gmail.com***Abstrakt:**

Článek se zabývá procesem akcelerace dvou žáků, Hany a Pavla, kteří přeskočili z 1. do 3. třídy základní školy. Na základě rozhovorů s jejich rodiči, učiteli a samotnými žáky jsou prezentovány klíčové závěry týkající se kognitivních a sociálních aspektů jejich vzdělávání. Dále jsou vyvozeny praktické zkušenosti a doporučení, která mohou sloužit pedagogům i rodičům při podpoře nadaných dětí v rámci akcelerace.

**Klíčová slova:** nadané děti, akcelerace, kognitivní vývoj, sociální adaptace, reflexe akcelerace

**Abstract:**

This article explores the acceleration process of two pupils, Hana and Pavel, who skipped from the 1st to the 3rd grade of primary school. Based on interviews with their parents, teachers, and the children themselves, the article presents key findings concerning the cognitive and social aspects of their education. It also outlines practical insights and recommendations that may support educators and parents in guiding gifted children through acceleration.

**Key words:** gifted children, acceleration, cognitive development, social adaptation, reflection acceleration

**Úvod**

Akcelerace, tedy zrychlení školní docházky například přeskočením ročníku, představuje jednu z nejefektivnějších forem podpory mimořádně nadaných dětí. Podle výzkumů (např. **(Colangelo, Assouline, & Gross, 2004; Assouline et al., 2015)** má akcelerace pozitivní dopad nejen na kognitivní rozvoj, ale často i na motivaci a celkovou pohodu nadaných žáků. Přesto však ve školní praxi zůstává často opomíjeným nebo diskutovaným nástrojem – a to i v českém prostředí, kde kolem něj panuje řada mýtů a obav (Urbanová, 2019; Štech, 2008).

Zkušenosti škol, rodičů i samotných žáků naznačují, že v adekvátně vyhodnocených případech může být akcelerace efektivním nástrojem k optimálnímu naplnění jak vzdělávacích, tak psychosociálních potřeb mimořádně nadaného dítěte. Tento článek přináší pohled na konkrétní zkušenosti s akcelerací dvou dětí (dívky a chlapce), které postoupily přímo z 1. do 3. ročníku základní školy. Jeho základem je diplomová práce autorky *Kazuistiky akcelerovaných kognitivně nadaných žáků 1. stupně* (Ničová, 2024), jejímž cílem bylo na základě kazuistik zjistit pozitivní a negativní stránky akcelerace a odhalit, jak je vnímají dva akcelerovaní žáci, jejich rodiče a jejich třídní učitelky. V následujícím textu jsou uváděny sumarizované informace vycházející z realizovaných výzkumných šetření v rámci plnění tohoto cíle, a to především rozhovorů. Výzkum byl zaměřen na tři oblasti, a to kognitivní, sociální a postojevou, která je vymezena jako vztah k akceleraci zainteresovaných jedinců.

## Metodika

Cíleně byly vybrány rozdílné typy dětí. Nejde jen o pohlaví, tedy dívka a chlapec, ale také jejich kognitivní a sociální charakteristiky. Z hlediska rodinného zázemí však shodně pocházejí oba z úplných rodin a jsou ve svém rozvoji rodinou výrazně podporováni.

Základem níže prezentovaných zjištění jsou především rozhovory s rodiči, třídními učitelkami a akcelerovanými nadanými žáky, které byly analyzovány pomocí otevřeného kódování. Rozhovory probíhaly ve dvou fázích nejprve tři měsíce po akceleraci do vyššího ročníku a následně na konci školního roku v červnu před prázdninami. Na jejich základě je rekonstruován proces akcelerace tak, jak jej jednotliví účastníci vnímali – od prvotního zvažování tohoto kroku přes adaptaci a začlenění do vyššího ročníku po třech měsících až po reflexi celé zkušenosti po absolvování celého ročníku. Na tomto základě jsou v závěrečné části studie formulovány klíčové poznatky a praktická doporučení, která mohou sloužit jako vodítko pro školy a rodiny zvažující realizaci akcelerace v obdobném kontextu.

## Legislativní zakotvení akcelerace vzdělávání mimořádně nadaných žáků

Akcelerace jako jedna z forem podpory mimořádně nadaných žáků je v českém právním řádu výslovně ukotvena prostřednictvím několika provázaných právních předpisů. Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů, definuje v § 3 odst. 4 akceleraci jako tzv. urychlený model vzdělávání, jehož podstatou může být například předčasné zařazení do vyššího ročníku, absolvování jednotlivých vzdělávacích oblastí ve zkráceném čase nebo paralelní výuka některých předmětů ve vyšším stupni školní docházky.

Realizace akcelerace je podmíněna doporučením školského poradenského zařízení, jehož náležitosti a postup stanovuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, zejména v § 2a a § 5. Zároveň je akcelerace právně realizovatelná prostřednictvím individuálního vzdělávacího plánu (IVP) dle § 18 zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon, ve znění pozdějších předpisů, který umožňuje upravit organizaci a obsah vzdělávání tak, aby odpovídaly specifickým vzdělávacím potřebám mimořádně nadaného žáka. Akcelerace tak představuje nástroj pedagogické diferenciaci založený na odborném doporučení, institucionálním rozhodnutí školy a právně ukotveném postupu.

### **Akcelerovaná dívka Hana**

Dívce, která je v rámci anonymizace označována v textu jménem Hana, je devět let a navštěvuje 3. ročník základní školy. Má mladšího bratra, který není identifikován jako nadaný, ale mnohé jeho projevy dávají předpoklad, že tomu tak v budoucnu bude. Oba rodiče jsou vysokoškolsky vzdělaní, matka pracuje jako překladatelka a tlumočnice. Hana vyrůstala v bilingvním prostředí.

Matka uvádí, že Hana je prvorozená a již odmala si hrála se staršími dětmi. V mateřské škole byla ve věkově smíšené skupině, proto rodiče neměli možnost srovnání s vrstevníky. Vnímali ale, že je „spíš napřed“. Neprojevovala však tak výrazné odlišnosti jako její mladší bratr, který například ve dvou letech skládal sám puzzle ze 60 dílků a nyní ve čtyřech letech skládá sám dle návodu Lego určené pro věkovou skupinu od deseti let.

S ohledem na Hančinu spíše plachou a tichou povahu nevnímali v mateřské škole nějaké výrazné odlišnosti. Byla však vždy hodně zvědavá, ráda se neustále učila novým věcem. Začala mluvit ve velmi raném věku a také dokázala záhy vhodně argumentovat. Ještě v předškolním věku začala chápat a používat ironii. Přistupovala ke všemu, včetně pohybu, logicky a rozumově, nikoli metodou pokus omyl. Měla setrvalá období výrazných konkrétních zájmů o „něco“. Číst se naučila z velké části sama a první knihu přečetla samostatně v pěti letech. Následně se rychle ve čtení zdokonalila a na přelomu šesti a sedmi let přečetla mimo jiné během tří měsíců všech sedm dílů Harryho Pottera. Obliba četby u ní přetrvává. Dle vyjádření matky věnuje četbě každý den hodně času. Rodiče jí pomáhají s výběrem českých a polských knih.

**Závěry z rozhovoru s matkou Hany po třech měsících realizované akcelerace****Kognitivní oblast**

Matka uvedla, že projevy kognitivního nadání, které se začaly projevovat v předškolním věku, se postupně rozvíjely. Hana již od začátku školní docházky vykazovala rychlé tempo osvojování nových poznatků a nadprůměrný zájem o poznávání. Byla a stále je velice samostatná, co se týče školních povinností. Domácí přípravu na výuku zvládá bez potřeby každodenní rodičovské asistence. Na otázku, zda potřebuje Hana pomoc rodičů, odpověděla matka: *„Samozřejmě potřebuje, ale jen v malé míře. Například jí pomáháme při projektech vypracovávaných každý měsíc, a to především s volbou zdrojů a dodržením termínu odevzdání. Sama vnímá, že mívá problém s úkoly, které se dělají na etapy.“*

V současnosti zvládá školní učivo třetího ročníku bez obtíží. Na otázku, zda se objevilo za poslední dobu nějaké učivo, které by nezvládala, odpověděla matka: *„Samozřejmě dělá chyby, ale nenarazili jsme zatím na učivo, se kterým by měla vyloženě problém. Velký skok mezi první a třetí třídou vnímáme v množství psaní (míněno poznámky z výuky), což jde u Hany často na úkor vzhledu písma, a byla to také jediná věc, na kterou si za ten rok stěžovala.“*

Rodiče podporují intelektuální rozvoj Hany i v rámci mimoškolních aktivit. Hana se účastní širokého spektra zájmových činností, což přispívá k rozvoji jejích schopností a vnitřní motivace. Matka uvádí, že se snaží ji podporovat i zapojením do jejích aktivit. Například když si kvůli zájmu o jazyky zvolila kroužek francouzštiny, chodí s ní společně do Mediátéky Francouzského institutu, čtou knihy, hrají hry nebo poslouchají francouzskou hudbu.

**Sociální oblast**

Po nástupu do vyššího ročníku byla Hana spolužáky zpočátku vnímána jako mladší dítě, vůči němuž zaujímalí spíše ochranný postoj. Postupem času se však její postavení ve skupině přirozeně vyrovnalo a byla přijata jako rovnocenný člen kolektivu. Přesto si spolužáci vědomí věkového rozdílu ponechávají, což se projevuje například používáním označení „roztomilá“. Integrace do třídního kolektivu proběhla hladce, Hana navazuje sociální vztahy i mimo školní prostředí – je zvána na narozeninové oslavy a tráví volný čas se spolužáky.

Na otázku, jak vnímá vztahy spolužáků k Haně, matka odpověděla: *„Na začátku spíš ochranný. Dodnes si stěžuje, že jí všichni říkají, že je roztomilá, ale jinak se nám zdá, že do třídy zapadla. Spolužáci její přítomnost vyhledávají, zvou ji na oslavy narozenin, chtějí s ní chodit na kroužky, komunikuje s nimi i po škole formou SMS, posílají si pohledy. Je hodně společenská, nekonfliktní, snadno navazuje vztahy, což určitě u přestupu pomohlo.“*

Dle vyjádření k otázce *„Měla jste nějaké obavy na začátku, kdy Hana přeskočila ročník?“* se k oblasti sociální adaptace vztahovaly největší obavy rodičů. Odpověď matky byla: *„Ano, zejména co se týče začlenění mezi spolužáky. Hana je menší i ve srovnání s vrstevníky a byla mezi nimi i jedna z nejmladších (narodila se na konci června). Obávali jsme se, jestli tento výškový a věkový rozdíl nezpůsobí problémy. Také jsme nevěděli, jestli toho na ni nebude příliš i co se týče nové látky.“*

Matka také s určitou mírou obav anticipuje možné potíže v období adolescence, kdy se mohou věkové rozdíly mezi Hanou a staršími spolužáky projevit výrazněji v psychosociální oblasti.

### **Postoj k akceleraci**

Z pohledu matky byla akcelerace přínosným krokem. Před zařazením do vyššího ročníku vnímala známky neadekvátní stimulace a školní nudy, zatímco po akceleraci hodnotí spokojenost Hany pozitivně, což dokládá odpověď na otázku *„Jaké klady v akceleraci byste u Hany vyzdvihla?“* Odpověď matky: *„V nižší třídě si často stěžovala, že se ve škole nudí, a to navzdory tomu, že měla opravdu skvělou učitelku, která dokázala děti zaujmout. Za individuální plán byla sice ráda, ale víc jí vyhovuje začlenění do práce kolektivu, nikoli individuální úkoly.“* Naopak na otázku na případné zápory akcelerace odpověděla matka, že prozatím nezpozorovala žádné.

Celkově matka hodnotí akceleraci následovně: *„Jednoznačně kladně. Chodí do školy hodně ráda, nenarazili jsme na žádný výrazný problém. Na pozitivní průběh má nepochybně vliv také profesionální přístup její současné paní třídní učitelky, stejně jako skvělá kooperace a koordinace mezi bývalou a současnou paní třídní.“*

Důležité jsou otázky a odpovědi týkající se přípravy Hany na akceleraci. Podle sdělení matky se ji snažila rodina i škola na přeskocení ročníku připravit, a to především tím, že si s ní povídali a snažili se jí vše vysvětlit. Důležitá je i informace, jak vnímala matka Hanu v prvních dnech přestupu do vyššího ročníku. Podle matky měla Hanka obavy, ale i velkou radost. Dřív do této vyšší třídy docházela na matematiku v rámci individuálního plánu, tak pro ni šlo o známé prostředí. Tento postup, že dítě je nejprve akcelerováno pouze v jednom předmětu, se ukázal jako velmi důležitý pro úspěšnou následnou celkovou akceleraci.

**Závěry z rozhovorů s třídní učitelkou****Kognitivní oblast**

Hana v 1. třídě vynikala v matematice, proto se začala po určité době účastnit výuky matematiky ve vyšším ročníku (2. ročníku). Také má vzhledem k věku nadprůměrnou slovní zásobu, čte 3–4 knihy za měsíc. Plynule reprodukuje text. Rychlý rozvoj verbální složky přivedl učitele a rodiče na myšlenku, že by Hana mohla přeskočit ročník a nastoupit po dokončení 1. ročníku do 3. ročníku.

Otázkou bylo, jak bude toto přeskočení celého 2. ročníku zvládat. Paní učitelka měla obavy a byla připravena na určité adaptační období. Vyjadřuje to její odpověď na otázku, zda Hana zvládá učivo jako ostatní žáci ve třídě: *„Nyní to zvládá. Zpočátku byla patrná mírná únava během dopoledního vyučování, především v posledních hodinách, kdy pozornost u Hany klesala. Nárůst obsahu učiva a tempa byl z 1. třídy do 3. třídy velký. Byla jsem připravena na určité adaptační období redukovat učivo a zmírnění klasifikace v případě jakýchkoli problémů při zvládnutí učiva. Nakonec jsem nemusela této možnosti využít a při bližším poznání Hany by si to zřejmě ani nepřála.“*

Další lehké problémy, které paní učitelka uvádí, zmiňuje i matka a Hana. Jedná se o problémy s písmem. Na rozdíl od ostatních žáků psala pomaleji a písmo měla velké, proto nestíhala zápisky v hodinách. Hana je ambiciózní a snaživá, proto se vše snažila dohnat. Nyní jsou její výsledky nadprůměrné.

**Oblast sociální**

Hana byla od začátku připravována na přeskočení ročníku ze strany rodičů i paní učitelky. Velmi přínosné bylo, že navštěvovala nynější třídu na hodinách matematiky a měla tedy možnost poznat své budoucí spolužáky a oni ji. Sociálně ji děti postupně přijaly jako sobě rovnou.

Na pozitivním přijetí Hany měl jistě vliv výborné přípravy Hany i třídy. Je patrný z odpovědi paní učitelky, na otázku, kdo a jak Hanu připravoval na tak významnou změnu. Paní učitelka uvedla: *„Hana znala všechny spolužáky z prvního ročníku, kdy do druhé třídy docházela na hodiny matematiky, neměla tedy žádný velký problém se začleněním do kolektivu. Přesto jsme se ve spolupráci s rodiči snažili Haně vysvětlit celkovou změnu se všemi důsledky a začlenit ji do rozhodování o akceleraci. Nejvíce jsme se obávali, že bude po přestupu do vyšší třídy postrádat kamarádky, se kterými začínala školní docházku. Toto byl jediný moment, kdy Hana při rozhodování mírně zaváhala. Snažili jsme se jí to usnadnit a jedno pololetí navštěvovala po přestupu s bývalou třídou plavecký výcvik a jeden den v týdnu mohla odpoledne trávit*

*v oddělení s bývalými spolužačkami. Plynule si s postupem času vytvořila nové sociální vazby a bývalou třídu už navštěvuje méně. “*

Vzhledem k tomu, že nejčastější obavy všech aktérů akcelerace bývají spojeny se sociální oblastí, uvádíme několik dalších postřehů paní učitelky, které mohou být užitečné při rozhodování o uplatnění akcelerace.

Sledovanou aktivitou je spolupráce při činnostech s ostatními žáky. Paní učitelka uvádí, že Hana je při všech činnostech aktivní, zapojuje se a spolupracuje s ostatními. Má zdravé sebevědomí a bývá obvykle úspěšná. Její nadšení a pozitivní přístup je až nakažlivý v dobrém slova smyslu. Paní učitelka a částečně i matka očekávaly problémy v tělesné výchově, kdy její drobná postava by mohla v konfrontaci s dravostí o mnoho vyšších spolužáků způsobit nelibost a tendenci k vyloučení z družstva. To se nepotvrdilo, protože handicap vzrůstu je kompenzován výbornou fyzickou kondicí a určitou bojovností, která je součástí osobnostních vlastností Hany. To jí pomáhá vyrovnat se starším spolužákům i po fyzické stránce.

Velmi pozitivní zjištění je, že paní učitelka si nevybavuje ani jednu situaci, kdy by zaznamenala smutek nebo náznak jejího vyloučení z kolektivu. Pokud se věnuje samostatné činnosti o přestávkách, tak to podle jejího názoru je volba Hany, rozhodně ne vyústění nějakých problémů v kolektivu.

Paní učitelka obdobně jako matka vidí hrozbu v období pubescence, kde by mohlo dojít k určitému vzdálení se od spolužáků v sociální oblasti.

### **Postoj k akceleraci**

Paní učitelka hodnotí akceleraci pro Hanu jako přínosnou. Myslí si, že kdyby k akceleraci nedošlo, tak by mohlo dojít ke stagnaci. Hana má zápal pro učení a ohromnou motivaci získat nové poznatky a stále se rozvíjet. Paní učitelka si je jistá, že akcelerace byla pro Hanu přínosem. Hana má ohromnou podporu od rodičů a jsou u ní hlavně patrné nadprůměrné intelektové schopnosti, emoční dispozice i osobnostní kompetence, aby přeskocení ročníku zvládla bez výrazných problémů a do školy se stále těší.

Zatím paní učitelka neznamenalá žádné zápory. Nebezpečí vidí v následném vývoji sociálním a emocionálním. Pokud nedojde ke zvrátům v intelektuálním vývoji, nepředpokládá, že by nastal problém s bezchybným zvládnutím učiva. Problémy by mohly nastat ve sféře sociální v období pubescence, kdy rozdíl mezi dětmi o jeden až dva roky staršími je více patrný fyzicky i sociálně.

Celkově tedy hodnotí akceleraci po roce spolupráce a poznávání Hany i rodiny za přínosnou. U Hany jsou patrné nadprůměrné intelektové schopnosti, emoční dispozice i osobnostní kompetence a vše umocňuje rodinné zázemí, je podnětné a klade přiměřený důraz na výkon. Významné zjištění je, že názory paní učitelky a matky jsou shodné, což mimo jiné ukazuje na dobrou spolupráci školy a rodiny.

## **Závěry z rozhovoru s Hanou**

### **Kognitivní oblast**

Hana reflektuje, že při přestupu do vyššího ročníku zaznamenala určité obtíže v anglickém jazyce, a to konkrétně v psaní slov, která neznala z předchozí výuky. Náročnější pro ni byly rovněž gramatické jevy v českém jazyce, které nebyly součástí předchozího učiva, a to především slovní druhy a pádové otázky. Podle jejího vyjádření je považují za obtížné i její současní spolužáci. Tyto dílčí drobné problémy však nevnímá jako závažné, a naopak jí vyhovuje náročnější učivo. Projevuje vysokou míru kognitivní zdatnosti – její silnou stránkou je čtenářská gramotnost a vnitřní motivace k poznávání. Jak již bylo zmíněno, ve velmi raném věku přečetla celou sérii knih o Harry Potterovi, přičemž poslední díl zvládla přečíst během tří dnů. Tyto skutečnosti svědčí o výrazném zájmu o literaturu a schopnosti hlubšího porozumění složitějším textům.

### **Sociální oblast**

V oblasti sociální adaptace Hana popisuje, že zpočátku vnímala spíše pečovatelský přístup spolužáků než skutečné partnerské vztahy. Pozitivně hodnotí možnost postupné integrace do nové třídy prostřednictvím výběrové účasti na výuce matematiky, která jí umožnila navázat první kontakty se spolužáky a snáze se mezi ně začlenit. V současnosti má v novém kolektivu blízkou kamarádku a vyjadřuje celkovou spokojenost se sociálním klimatem třídy. Zároveň však udržuje intenzivní vazby s původním ročníkem, za spolužáky chodí o přestávkách, a subjektivně u nich pociťuje větší míru porozumění. Původní drobné negativní projevy ze strany některých spolužáků (např. škádlení od chlapců) byly postupem času překonány a Hana se nyní cítí být plnohodnotnou součástí třídního kolektivu.

### **Postoj k akceleraci**

Hana hodnotí akceleraci jednoznačně pozitivně. Sama uvádí, že by se bez tohoto kroku ve škole pravděpodobně nudila. Potvrzují to i další odpovědi, ze kterých je patrné, že se jedná o zvědavou, vnitřně motivovanou a cílevědomou žákyni, která má silnou potřebu poznávání a všestranného rozvoje. Aktivně se zapojuje do mimoškolních aktivit, navštěvuje různé kroužky a je v tomto směru intenzivně podporována rodinou. Její postoj k akceleraci



je tedy nejen přijetím změny, ale aktivním vyjádřením potřeby náročnějších podnětů a možností dalšího růstu.

### **Syntéza zjištění a implikace pro praxi**

Na základě analýzy rozhovorů s matkou, žákyní a učitelkou lze konstatovat, že akcelerace z 1. do 3. ročníku byla ve sledovaném případě úspěšná, přestože byla spojena s několika očekávanými výzvami. V níže uvedených oblastech se ukazují klíčové momenty, které mohou sloužit jako podpora při rozhodování o akceleraci jiných žáků a při její realizaci.

### ***Kognitivní adaptace a vzdělávací potřeby***

Žákyně projevovala známky intelektového nadání již v předškolním věku, což potvrdila nejen matka, ale i sama Hana prostřednictvím popisu svých zájmů a učení. Přejít do vyššího ročníku byl kognitivně zvládnutelný, přesto se objevily dílčí obtíže – zejména v předmětech, které nebyly v 1. ročníku vyučovány (např. psaní v anglickém jazyce) nebo v oblastech náročnějších i pro běžné žáky daného věku (slovní druhy, pády). Díky správně identifikovaným nadprůměrným kognitivním schopnostem žákyně a vhodnému přístupu učitelky i podpoře rodičů vše Hana zvládla s výbornými výsledky a bez stresu. Důležité jsou také osobnostní charakteristiky Hany, která vykazuje silnou vnitřní motivaci, samostatnost a touhu po poznání, což výrazně napomáhá jejímu zvládnutí výuky. Aktivní čtenářský profil – včetně četby složitější beletrie – je dalším indikátorem vysoké kognitivní vyspělosti a možným důvodem úspěšné akcelerace.

### **Sociální začlenění a vztahy v kolektivu**

Přejít do nové třídy byl zpočátku spojen s určitou mírou sociální ochrany ze strany spolužáků, což odpovídá běžné dynamice při věkové odlišnosti. Pozitivní roli sehrálo to, že Hana se účastnila výuky matematiky ve třídě, kam byla následně akcelerována, což umožnilo přirozené navazování vztahů. V současnosti je žákyně v novém kolektivu přijata jako rovnocenná, má blízké přátelské vztahy a komunikuje s vrstevníky v rámci i mimo rámec výuky. Přetrvávající vazby na původní třídu jsou přirozené a pravděpodobně slouží jako stabilizující faktor. Rizika spojená s obdobím adolescence, na která upozorňuje matka i paní učitelka, je vhodné reflektovat v delším časovém horizontu, včetně možnosti posílení podpory v oblasti vrstevnických vztahů a socioemočního vývoje.

## **Postoj aktérů k akceleraci**

Všichni zúčastnění – matka, žákyně i učitelka – hodnotí akceleraci pozitivně. Matka ji vnímá jako cestu k optimálnímu naplnění vzdělávacích potřeb dcery, která byla v původní třídě podstimulovaná a vykazovala známky nudy. Hana sama oceňuje možnost učit se nové věci, připouští náročnost v určitých oblastech, ale zároveň projevuje výraznou touhu po dalším rozvoji. Paní učitelka potvrzuje akceleraci jako vhodnou volbu vzdělávací strategie v případě Hany. Vše nasvědčuje tomu, že akcelerace naplnila svůj primární cíl – umožnit žákyni adekvátní vzdělávací výzvy a podporovat její rozvoj při současném zachování osobní pohody.

## **Reflexe na konci školního roku**

Na konci školního roku se Hana, její matka a paní učitelka znovu vyjádřily k výše prezentovaným oblastem.

### **Kognitivní oblast**

Podle paní učitelky je v oblasti kognitivního rozvoje nejdůležitější přínos akcelerace. Hana zvládla vzdělávací obsah třetího ročníku, tempo i domácí přípravu bez problémů. To potvrzuje i matka, která považuje zvýšené nároky za adekvátní schopnostem dcery. Hana oceňuje, že neměla pocit nudy ani stresu.

### **Sociální oblast**

Paní učitelka opět vyjádřila určité obavy do budoucnosti z toho, že věkový rozdíl může přinést problémy, protože sleduje u části dětí přechod z prepuberty do puberty a změnu jejich postojů a zájmů. Ale vzhledem k tomu, že Hana má velmi klidnou povahu, je pozitivní a přátelská, se domnívá, že se tyto obavy nemusí naplnit. Zatím se nevyskytly žádné konflikty. Matka je se sociální adaptací Hany velmi spokojená a zbavila se obav, které zpočátku měla. Také vyjádření Hany potvrzuje její úspěšné začlenění. Zapojuje do společných aktivit své třídy, udržuje blízký vztah s menším okruhem dětí a s ostatními dětmi má vztahy založené na vzájemném porozumění a oboustranné toleranci. Hana se stále více stává součástí současné třídy a přestává vyhledávat svou bývalou třídu.

### **Vztah k akceleraci**

Rodiče hodnotí přestup do vyššího ročníku stále pozitivně, i když přiznávají, že 1. pololetí bylo náročné. Momentálně řeší nástup do školy jejího bratra, který je také nadprůměrně nadaný, ale zatím neuvažují o přeskočení ročníku.

Hana je velmi spokojená a vyjádřila se, že by „přeskočení ročníku neměnila, hlavně se nechce „nudit ve škole“. Zajímavé je, že si i teď občas během vyučování po splnění povinností čte, aby se nenudila.

### **Doporučení pro pedagogickou praxi**

- Postupná integrace do nového kolektivu (např. účast na vybraných hodinách před úplnou realizací akcelerační) se ukazuje jako efektivní nástroj pro hladší adaptaci.
- Podpora v dílčích oblastech učiva, které nebylo součástí předchozí výuky (vhodnou podporou vyučujících a rodičů, např. individuálních konzultací nebo formou doučování) může vyrovnat případné deficity vyplývající z rozdílného kurikula.
- Vědomá práce se sociálními vztahy (např. prostřednictvím třídnických hodin, podpoře vrstevnické integrace) je důležitá zejména v období přechodu a následné puberty.
- Práce s rodiči, jejich aktivní zapojení, důvěra ve školu a zájem o další rozvoj dítěte jsou významným prediktorem úspěšné akcelerace.

### **Akcelerovaný žák Pavel**

Dalším žákem, u kterého jsme sledovali dopad akcelerace, je devítiletý Pavel (anonymizované jméno), který přeskočil druhý ročník stejně jako Hana. Chodí do stejné školy, ale nenavštěvují stejnou třídu. Rodiče si velmi brzy všimli, že Pavel má výbornou paměť. K tomu měl od raného dětství schopnost relativně dlouho se soustředit na činnost, která ho zajímala (lego, později modely). Vždy reagoval rychle a praktické situace řešil snadno. Projevoval dobrý orientační smysl. Byl vnímavý vůči lidem, dodnes je umí dobře napodobovat. Již na začátku školní docházky se ukázalo, že je humanitně nadaný, což se projevilo především v českém jazyce. V předmětu matematika nevynikal, přesto se rodiče a učitelé rozhodli k celkové akceleraci.

Pavel pochází z velmi podnětného bilingvního rodinného prostředí. Oba rodiče jsou vysokoškolsky vzdělaní a věnují velkou pozornost rozvoji jeho schopností. Pavel má o dva roky staršího sourozence Josefa, který má také výborné výsledky ve škole, ale není identifikován jako nadaný žák. Liší se v povahových rysech, Pavel je průbojnější a cílevědomější.

### **Závěry z rozhovoru s Pavlovou matkou**

#### **Kognitivní oblast**

Matka popisuje Pavla jako výrazně kognitivně nadaného žáka, který zvládá učivo bez větších obtíží. Jeho domácí příprava probíhá převážně samostatně. Pavel si aktivně neříká o pomoc ani v situacích, kdy mu ji rodiče nabízejí. Projevuje vnitřní zodpovědnost a samostatnost v přístupu k učení. Na otázku, zda Pavel nějaké učivo nezvládá, zmínila matka,

že pouze v matematice se objevilo učivo, které nezvládal na 100 %. Proto navštěvuje doplňující hodiny matematiky, aby si osvojil některé učivo druhého ročníku, který přeskočil.

### **Sociální oblast**

Rodiče Pavla na akceleraci připravovali především rozhovory a vysvětlováním toho, co jej v případě přeskočení ročníku čeká. Přesto v oblasti sociální adaptace matka identifikuje určité obtíže. V prvních dnech ve vyšším ročníku matka vnímala u Pavla mírné napětí a počáteční nejistotu. Komunikovala o všem s třídní učitelkou, která se snažila o podporu Pavlova začlenění do kolektivu. Spolužáci však ne zcela správně podporu paní učitelky vnímali, a tak ho začali nazývat „miláčkem paní učitelky“. Matka vidí problém v tom, že Pavel se dosud plně nezačlenil do nového kolektivu. V původní třídě zaujímal přirozenou vůdčí roli, zatímco v současné třídě se mu této pozice nedaří dosáhnout. Vnímá však postupné zlepšování tohoto stavu a doufá, že se tedy postupně Pavel s kolektivem sžije.

### **Postoj k akceleraci**

Přestože matka vnímá sociální obtíže jako potenciálně problematické, celkově hodnotí akceleraci jako přínosnou. Z hlediska kognitivního rozvoje je podle ní akcelerace plně opodstatněná a odpovídá Pavlovým potřebám. Z hlediska podpory jeho dalšího růstu a motivace se jeví jako adekvátní pedagogický krok, přičemž oblast sociální adaptace vyžaduje zvýšenou pozornost a možná i cílenou intervenci.

### **Závěry z rozhovorů s třídní učitelkou**

#### **Kognitivní oblast**

Paní učitelka charakterizuje Pavla jako nadaného žáka s výrazným talentem v humanitních předmětech, jazykové oblasti a výtvarném projevu. Pavel ovládá již tři cizí jazyky (angličtinu, srbštinu, učí se francouzsky), což potvrzuje jeho vysokou jazykovou vybavenost. Samozřejmě je nutné brát v úvahu fakt, že vyrůstá v bilingvním prostředí. Přestože nemá s osvojováním učiva obtíže, při řešení slovních úloh v matematice se objevují drobné výkyvy v úrovni výkonu, ale má výbornou matematickou představivost. Toto vyjádření se odráží v odpovědi na otázku, zda se za poslední dobu objevilo nějaké učivo, které nezvládal: *„Vše zvládá velmi dobře, někdy maličko kolísá tempo v matematice.“*

Celkově jsou dle učitelky Pavlovy intelektové schopnosti v souladu s požadavky na akceleraci.

## **Sociální oblast**

Paní učitelka hodnotí sociální integraci Pavla do nové třídy jako velmi náročnou, i když na ni byl připravován. Na otázku, zda někdo připravoval Pavla na to, že bude mít nové spolužáky, odpověděla: „*Pavel má silnou kotvu ve své rodině. Byl několikrát tázán, zda do nového kolektivu chce. Rodiče s ním stále mluvili, chtěli hlavní impulz od svého syna, připravovali ho opravdu dlouho.*“ I paní učitelka připravovala třídu na to, že přijde Pavel: „*Mluvila jsem s dětmi o tom. Vysvětlovali jsme si, co znamená přeskočení ročníku.*“

Dále paní učitelka upozorňuje, že Pavlova sociální integrace vyžaduje intenzivní podporu ze strany pedagogů a dalších odborníků, protože se vyrovnává se ztrátou svého postavení v bývalém kolektivu. Pavel byl mezi vrstevníky sebevědomý, zvyklý na obdiv a mít hlavní slovo. V novém kolektivu zatím své místo nemůže najít. Velmi rychle ztratil pozici vůdce. V budoucnu by se mohly problémy v této oblasti prohlubovat, proto doporučuje průběžné sledování.

## **Postoj k akceleraci**

Uplatnění akcelerace paní učitelka hodnotí kladně i přes dílčí problémy v sociální adaptaci. Věřící, že Pavel je natolik průbojný, že si najde své místo v kolektivu a bude se v něm cítit komfortně. Nezaznamenala výrazné potíže v osvojování učiva, které by zpochybňovaly smysluplnost akcelerace.

## **Závěry z rozhovoru s Pavlem**

## **Kognitivní oblast**

Pavel se dle vlastních slov učí bez větších obtíží, ačkoli v českém jazyce mu působí potíže slovní druhy a zpočátku překonával nedostatky v matematice. Preferuje především výtvarnou výchovu a výuku jazyků – navštěvuje hodiny angličtiny a francouzštiny a hraje na klavír. Jeho zálibou je kreslení, zvláště pohledy na domy a ulice z ptáčích perspektiv, což může souviset s povoláním otce, který je architekt.

## **Sociální oblast**

Pavel popisuje obtížný vstup do nového kolektivu. Setkal s posměšky ze strany starších spolužáků, kteří jej označovali za „miláčka paní učitelky“. Dle jeho slov se to snažil ignorovat a svěřoval se pouze rodičům, že ho to mrzí. Svou pozici si však postupně vybojoval a nyní je součástí kolektivu. Přesto mu chybí kamarádi z původní třídy a tato skutečnost ovlivňuje jeho sociální pohodu, proto navštěvuje chemický kroužek, kde se s nimi setkává.

## Postoj k akceleraci

Pavel se cítí v nové třídě lépe z hlediska vzdělávání a oceňuje možnost rozvíjet své schopnosti. Je to cílevědomý chlapec, který se snaží, aby ho spolužáci měli rádi. To se mu již částečně daří, jak vyplývá z jeho odpovědi na otázku, jak se cítí v novém kolektivu: „Ze začátku jsem bojoval ve třídě s posměšky, že jsem mladší a malý. Snažil jsem se nevšímat si toho. Asi tím, že mě to nezajímalo, tak se mi přestali spolužáci smát a teď to je mnohem lepší.“ Obdobně lze určitý posun v sociálních vztazích vyrozumět z odpovědi, zda má ve třídě kamarády: „Jo. Teď už se kamarádím skoro se všemi, ale nejvíce s Lukym.“ Přesto mu chybí kamarádi z minulé třídy, za těmi by se možná vrátil, což odráží jeho smíšené pocity vůči akceleraci. Ale hodnotí, že přeskočení ročníku mu dalo více možností k rozvoji. Je rád, že se nenudí jako v minulé třídě a může získat nové vědomosti.

## Vyjádření všech aktérů k akceleraci na konci školního roku

### Kognitivní oblast

Všichni účastníci hodnotí dopad realizace akcelerace z hlediska kognitivního rozvoje Pavla pozitivně. Pavel pracuje samostatně, je stále zvědavý a má větší zájem o výuku než v minulém roce. Nemá žádné problémy s osvojováním náročnějšího učiva.

### Sociální oblast

V této oblasti bylo nejvíce problémů, zejména na počátku akcelerace. Vztahy se spolužáky se stabilizovaly. Pavel si získal své místo ve třídě a už se k akceleraci staví víceméně kladně. Tento krok přispěl k jeho osobnostnímu růstu. Paní učitelka uvádí, že všechny výzvy vnímá jako přirozenou součást vzdělávacího procesu.

## Postoj k akceleraci

Rodiče vnímají akceleraci jako správný krok. Jak již bylo uvedeno, Pavel má staršího bratra, který také vykazuje určité projevy nadání. U toho však o akceleraci neuvažovali. Po zkušenostech s Pavlovou akcelerací by zřejmě zpětně tento krok zvážili. I když uvádějí, že bratr nebyl tak ctižádostivý, jako je Pavel.

Pavel je spokojený s náplní výuky, v hodinách se nenudí. Hodnotí akceleraci pozitivně. Neuvažuje již, že mu tak výrazně chybí bývalí spolužáci. Také paní učitelka se domnívá, že akcelerace byla z pohledu rozvoje Pavlova potenciálu přínosná.

## **Syntéza zjištění a implikace pro praxi: případ žáka Pavla**

V rámci případové studie zaměřené na akceleraci žáka Pavla z 1. do 3. ročníku byly analyzovány rozhovory s matkou, třídní učitelkou a samotným žákem. Výsledky poukazují na jasný přínos akcelerace v oblasti kognitivního rozvoje a zároveň na zvýšenou potřebu podpory v oblasti sociální adaptace. Níže shrnujeme hlavní poznatky dle tematických oblastí.

### **Kognitivní adaptace a vzdělávací potřeby**

Pavel je mimořádně intelektově nadaný žák, který prokazuje vyspělost zejména v humanitně zaměřených oblastech, s výrazným talentem v jazycích a výtvarném projevu. Ve svém věku ovládá tři cizí jazyky a aktivně rozvíjí své schopnosti také prostřednictvím hudby a výtvarné tvorby. Učivo zvládá bez větších obtíží, ačkoli se objevují drobné problémy, například při slovních úlohách v matematice nebo při probírání jazykových jevů (slovní druhy). Žák pracuje převážně samostatně a vykazuje vysokou míru vnitřní motivace a cílevědomosti. Akcelerace mu dle jeho vlastních slov umožnila rozvoj, který v původní třídě postrádal.

### **Sociální začlenění a vztahy v kolektivu**

Na rozdíl od kognitivní oblasti se v sociální oblasti ukazují významné výzvy. Z rozhovorů vyplynulo, že Pavel má potíže s přijetím do nového kolektivu. Zatímco v původní třídě byl přirozenou autoritou, v nové třídě tuto roli obtížně hledá. Pavel popisuje zkušenost s posměšky a s pocitem nepřijetí, přesto deklaruje snahu být ve třídě oblíbený a adaptovat se. Dále vyjadřuje stesk po původním kolektivu, což naznačuje, že citová vazba na vrstevníky zůstává silná. Postupně se však vztahy se spolužáky zlepšují. Pavel má kamarády i v novém kolektivu, takže se jeví vývoj sociální adaptace optimisticky. Přesto je potřeba situaci v této oblasti dále sledovat a aktivně podporovat, protože může být zdrojem emoční zátěže.

### **Postoj aktérů k akceleraci**

Ačkoli v sociální oblasti se objevily určité obtíže, všichni zúčastnění hodnotí akceleraci převážně pozitivně. Matka i třídní učitelka vnímají akceleraci jako správný krok pro Pavlův intelektuální růst. Pavel sám si uvědomuje výhody pokročilejšího učiva a absence nudy, kterou dříve zažíval. I přesto však reflektuje ztrátu původního kolektivu a emocionální náročnost spojenou s neúplnou sociální integrací. V této souvislosti je vhodné věnovat zvýšenou pozornost podpoře vrstevnických vztahů, třídnímu klimatu a posilování žákova sociálního sebevědomí.

**Doporučení pro pedagogickou praxi**

- Zvýšená podpora sociální integrace: Pavel potřebuje cílenou pomoc při začleňování do kolektivu, například prostřednictvím třídnických hodin, kooperativních aktivit nebo peer mentoringu.
- Podpora učitelů v práci s kolektivem: Důležité je vědomé vyvažování individuální podpory žákovi a citlivá komunikace směrem ke kolektivu, aby nevznikal dojem preferenčního zacházení.
- Možnost udržení kontaktu s původní třídou: Umožnění udržování vztahů s původní třídou může sloužit jako stabilizační faktor v přechodném období.
- Průběžné sledování: Doporučuje se pravidelné sledování socioemočního vývoje a přijetí žáka, ideálně ve spolupráci s výchovným poradcem či školním psychologem.

**Závěr a porovnání případů akcelerace**

Oba prezentované případy akcelerace – Hany a Pavla – poukazují na to, že rozhodnutí o akceleraci žáka musí být komplexní, individuálně zvažované a že nelze předpokládat jednotný průběh adaptace ve všech oblastech vývoje.

**Kognitivní oblast**

V obou případech byla akcelerace motivována jednoznačně nadprůměrnými intelektovými schopnostmi dětí a jejich vývojovým předstihem oproti vrstevníkům. Obě děti zvládají učivo vyššího ročníku bez větších obtíží, přičemž vykazují vysokou míru samostatnosti, motivace a touhy po poznání. Zatímco u Hany se jeví vyvážený kognitivní profil s výrazným zájmem o čtenářství, Pavel vyniká především v jazykové oblasti a výtvarném projevu. V obou případech lze říci, že akcelerace naplnila očekávání v oblasti rozvoje jejich potenciálu.

**Sociální oblast**

Zatímco Hana se po počáteční fázi dokázala v novém kolektivu úspěšně začlenit, navázat rovnocenné vztahy a své bývalé spolužáky v podstatě nepostrádá, u Pavla je adaptace výrazně komplikovanější. Hledal obtížně své místo v novém kolektivu a zažíval pocit nižší akceptace. I když se postupně vztahy se spolužáky výrazně zlepšily, Pavel postrádá kontakt se svou původní třídou. Sociální oblast se v jeho případě jeví jako klíčová pro další sledování a případnou intervenci.



## **Postoj k akceleraci**

V obou případech hodnotí žáci i jejich rodiče akceleraci jako pozitivní krok z hlediska vzdělávacího rozvoje. Rozdílná je však jejich subjektivní zkušenost se sociální adaptací. Hana akceleraci přijímá jako obohacující zkušenost i v rovině mezilidských vztahů, zatímco Pavel zůstává v tomto ohledu ambivalentní – v kognitivní oblasti je zcela spokojen. V sociální oblasti si však není tak jistý a v určitých ohledech by preferoval návrat do původního prostředí. Během školního roku se však jeho sociální adaptace vyvíjela pozitivním směrem, takže při vhodném vedení ze strany školy a rodiny se výhled do budoucna jeví optimisticky.

## **Implikace pro praxi**

Výsledky případových studií ukazují, že akcelerace může být vhodným nástrojem podpory rozvoje nadaných žáků, avšak její úspěšnost závisí na zohlednění všech dimenzí dětského vývoje – nejen kognitivní, ale i sociální a emoční. Při rozhodování o akceleraci by mělo být:

- důsledně zvažováno individuální nastavení každého dítěte (včetně jeho vztahových vazeb a citového zrání),
- zajištěno systematické doprovázení žáka ve fázi přechodu – např. postupným začleňováním do nového kolektivu,
- udržován kontakt s původními vrstevníky, pokud jej žák považuje za důležitý,
- poskytnuto pedagogické a psychologické poradenství v případě přetrvávajících obtíží.

Pedagogická intervence by neměla končit samotným administrativním rozhodnutím o přeskočení ročníku. Naopak, akcelerace si žádá dlouhodobé sledování a multidisciplinární podporu, která zajistí, aby byl vzdělávací krok skutečně přínosný ve všech aspektech vývoje dítěte.

## **Komplexní shrnutí a doporučení**

Analýza případů Hany a Pavla ukazuje, že akcelerace nadaných žáků přináší významné přínosy v oblasti kognitivního rozvoje, avšak vyžaduje citlivý přístup k sociálním potřebám žáků. Hana se adaptovala bezproblémově, zatímco Pavel čelí výraznějším sociálním výzvám. Je tedy nutný individuální vzdělávací přístup s podporou slabších oblastí, systematická pomoc při sociální integraci, aktivní zapojení do mimoškolních aktivit, úzká spolupráce školy a rodiny a příprava na náročné období puberty.

**Literatura**

**Colangelo, N., Assouline, S. G., & Gross, M. U. M.** (2004). *A nation deceived: How schools hold back America's brightest students* (Vols. 1–2). The University of Iowa, The Connie Belin & Jacqueline N. Blank International Center for Gifted Education and Talent Development.

**Assouline, S. G., Colangelo, N., VanTassel-Baska, J., & Lupkowski-Shoplik, A.** (2015). *A nation empowered: Evidence trumps the excuses holding back America's brightest students* (Vols. 1–2). University of Iowa, Belin-Blank Center.

**Urbanová, L.** (2019). Mýty o nadání: Jak ovlivňují školní praxi? In Mensa ČR (Ed.), *Sborník příspěvků z konference Nadané dítě v pedagogické praxi*. Mensa ČR.

**Ničová, S.** (2024). *Kazuistiky akcelerovaných kognitivně nadaných žáků 1. stupně* [Diplomová práce, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita]. Theses.cz. <https://theses.cz/id/m51k>

**Štech, S.** (2008). Nadané dítě v běžné škole: Podpora, rizika, omyly. In H. Vondrová (Ed.), *Výchova a vzdělávání nadaných dětí* (pp. 23–36). Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.

\*\*\*

**Sandra Ničová** vystudovala Pedagogickou fakultu Masarykovy univerzity, obor Učitelství pro 1. stupeň základní školy. V současnosti působí jako třídní učitelka na Fakultní základní škole Umělecká v Praze, kde vyučuje již třetím rokem.

Zájem o nadané děti, snaha lépe porozumět jejich specifickým vzdělávacím potřebám a hledat efektivní způsoby jejich podpory v rámci běžné výuky vznikly na základě zkušeností z pedagogické praxe. Již v prvním roce svého působení ve školství se setkala s nadaným žákem a tato zkušenost ji motivovala k hlubšímu zájmu o problematiku nadaných dětí a stala se impulzem k zájmu o akceleraci.